

УДК 338.48-44(477.87-22)

ГЕОГРАФІЯ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ У ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Юлія Грицку-Андрієш, Вероніка Грицку

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, Україна, 58012,
e-mail: hrytsku@gmail.com*

Детально описано географічні об'єкти Закарпаття та обґрунтовано їхню значимість для розвитку сільського зеленого туризму. Визначено чинники та подано рекомендації щодо розвитку сільського зеленого туризму у Закарпатській області. Охарактеризовано концепцію багатофункціонального розвитку сільської місцевості та диверсифікації виробничої діяльності і послуг в агровиробничому секторі, проблему сталого розвитку села у час глобалізації та інтеграції. Завдання дослідження полягає у визначенні розміщення та обґрунтуванні зосередження об'єктів сільського зеленого туризму в адміністративних одиницях регіону.

Ключові слова: сільський зелений туризм, Закарпаття, джерела мінеральних вод, національні парки, пам'ятки архітектури.

Важливою умовою успішного розвитку села та сільського способу життя в Україні є активний розвиток його невикористаної діяльності, оскільки виключно аграрне виробництво не здатне забезпечити гармонійного довкілля та матеріальних благ сільським жителям. Концепція багатофункціонального розвитку сільської місцевості та диверсифікації виробничої діяльності і послуг в агровиробничому секторі, проблема сталого розвитку села у час глобалізації та інтеграції останніми десятиріччями набуває все більшого визнання та прихильності. У такому контексті розвиток сільського зеленого туризму, а також екотуризму та агротуризму оцінюють та досліджують як активний важіль розвитку економічного та соціального стану села. Дослідження проблематики сільського зеленого туризму в Україні здійснюють В. Васильєв [1], Ю. Грицку-Андрієш [2], М. Костиця [4], М. Рутинський [6] та ін.

Завдання нашого дослідження полягає у визначенні розміщення та обґрунтуванні зосередження об'єктів сільського зеленого туризму в адміністративних одиницях регіону.

Сільський зелений туризм є винятково важливим для Закарпатської області. Закарпатська область має стійкий імідж одного з найпривабливіших, найпрестижніших туристичних регіонів держави [3]. Сільський зелений туризм в області, як новий вид діяльності, поступово стає одним з чинників пріоритетних напрямів розвитку господарства області.

Пріоритетність розвитку сільського зеленого туризму в Закарпатті зумовлена

такими чинниками, як:

- значний рекреаційний потенціал;
- географічна близькість до потенційно важливих ринків Центральної Європи;
- історична спадщина;
- значна кількість зразків місцевої архітектури;
- етнокультурна самобутність краю;
- сприяння вихованню національно-патріотичних почуттів.

Сільський зелений туризм є важливим для Закарпатської області. В області існують давні традиції, а можливість займатися сільським туризмом на базі сільської садиби – цілорічна. Сільські поселення становлять 83 % населених пунктів Закарпатської області, в яких проживає 63 % населення (в Україні загалом – 32 %). Сільське господарство забезпечує близько 30 % валового суспільного продукту краю. Тому відкриваються широкі можливості для впровадження на Закарпатті сільського зеленого туризму.

У межах адміністративно-територіальних одиниць сільський зелений туризм найбільш розвинутий у таких районах: Берегівському – 42 садиби, Хустському – 31, Перечинському – 19, Воловецькому – 23, Свалявському – 18 садиб (рис. 1). Найнижчі показники розвитку такого виду туризму зафіксовано в Тячівському (2), Рахівському (9), Міжгірському (8), Великоберезнянському (9) районах.

Найдинамічніше сільський зелений туризм розвивається у традиційних туристичних зонах на: Рахівщині (сmt Ясіня, с. Кваси), Великоберезнянщині (с. Вишка, с. Ужок), Міжгірщині (с. Пилипець), Свалявщині, Берегівщині. Періодично приймають відпочиваючих у своїх оселях близько 600 господарств.

Сільська місцевість Закарпаття багата на цікаві екскурсійні об'єкти, пов'язані з народними промислами: ткацтвом, вишиванням, гончарством, лозоплетінням, різьбленням по дереву, які розкривають витоки та джерела народної культури. Є серед них унікальні, чи не єдині в Європі, такі як: музей ковальської справи «Кузня Гамора» в селі Лисичеві Іршавського району та музей лісосплаву на річці Чорна Міжгірського району. Це надає широкі можливості розробці та реалізації цікавих програм для гостей сільських садиб (рис. 1).

Переваги сільського зеленого туризму на Закарпатті оцінили громадяни сусідніх прикордонних держав. Наприклад, з Угорщини до одноплемінників та родичів на Закарпаття майже щодня приїздять гості [5]. Приймаюча сторона забезпечує цікаві автобусні екскурсії з відвіданням місць, що згадують у народних легендах та переказах. Зокрема, на Берегівщині та Виноградівщині наданням послуг за такою програмою займається близько двохсот сімей. Всі вони пройшли спеціальну підготовку, мають сертифікати.

Низинна природно-економічна зона охоплює територію у 3,4 тис. км² (26,6 % від загальної площі), зокрема, Ужгородський, Мукачівський, Берегівський, Виноградівський райони. Населення тут становить 596 тис. осіб (46,3 % від загальної чисельності).

Ужгородський район розташований у західній частині області, межує з Угорщиною та Словаччиною. Завдяки вигідному геополітичному положенню в районі розвивають туристично-рекреаційну галузь, залучають для оздоровлення та відпочинку туристів

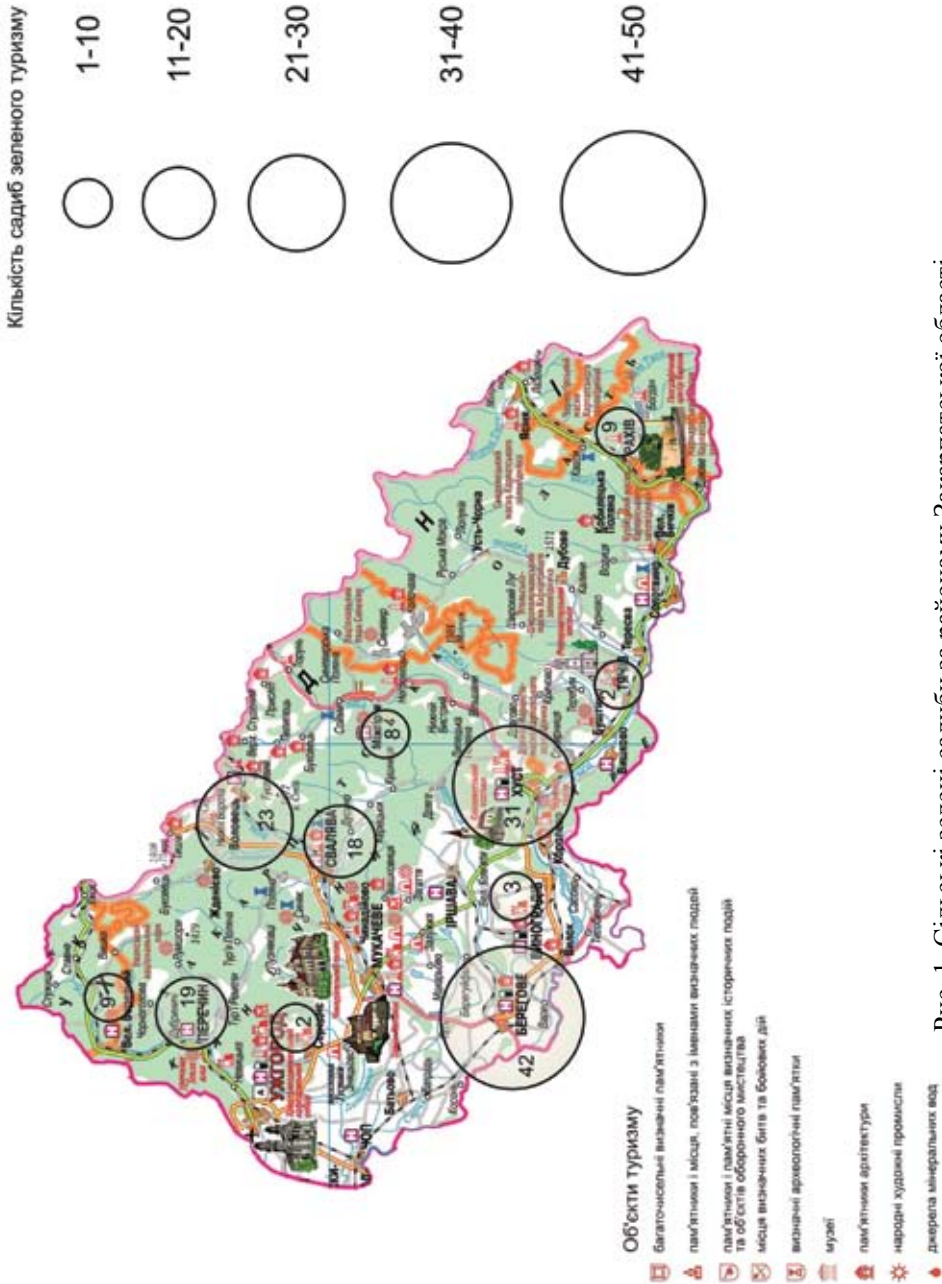

Рис. 1. Сільські зелені садиби за районами Закарпатської області

з усіх регіонів України та інших держав. Пріоритетними напрямками туризму в Ужгородському районі вважають сільський туризм.

Мукачівський район, один із найчарівніших районів Закарпаття, розташований у західній частині області. Він займає найвигідніші позиції з-поміж усіх районів області. В минулому тут проходили давні торговельні шляхи, які в історичних документах відомі під назвою «Великий слов'янський шлях». Сьогодні територією району проходить автомагістраль міжнародного значення Київ–Ужгород, яку розбудовують і перетворюють на 5-й транс'європейський коридор міжнародного значення сполученням Трієст–Львів, та залізнична лінія міжнародного сполучення Київ–Чоп. Вони з'єднують Україну із Західною Європою.

У районі представлені родовища сульфідних вод типу Кемери, а також термальних вод декількох типів: азотно-метанових кременистих Піренейського типу, азотно-метанових хлоридних натрієвих типу Хайдусобосло. Основні родовища мінеральних вод Мукачівського району: Синяцьке, Карпатське, Мукачівське, Лисарня, Залузьке, Латорицьке [4].

Пріоритетними напрямками туризму у Берегівському районі також вважають сільський туризм, який перспективно розвивається в селах Четфолво, Бене, Боржава, Дийда, Велика Бакта та інших населених пунктах; екскурсійні маршрути для ознайомлення гостей з історичним минулим району, пам'ятками культури, традиціями угорської культури. У районі знаходяться середньовічні замки у селі Квасово, Варієво та палац родини Бетлені у м. Берегове. Берегівський район відомий гостинністю господарів сільських садіб. У Берегівському районі представлені основні запаси термальних вод Закарпаття трьох типів – вуглекислі, кременисті терми (Берегівське родовище), азотні терми (Іванівське, Боржавське родовища) та азотно-метанові, йодобромні, хлоридні натрієві (Гараздівське родовище). У районі налічують до 25 виходів цих вод.

Для ефективного розвитку сільського зеленого туризму на Виноградівщині створені всі необхідні умови: природно-кліматичні особливості; водопроями термальних вод, цілющі за своїми властивостями; унікальні туристичні об'єкти: флористичний заповідник «Чорна гора» загальнодержавного значення, чудові замкові споруди (замок «Канків», замок «Ньолаб» у селищі Королеве), краєзнавчі музеї (краєзнавчий музей м. Виноградів, етнографічний музей с. Новоселиця, Затисянський краєзнавчий музей в с. Тісобижень (Бобове), картинна галерея в с. Пийтерфолво (Петрово), пам'ятки архітектури (костюл «Вознесіння» – XIV ст., Успенська церква і дзвіниця XVII ст. в с. Новоселиця, монастир і костюл францисканців, палац Перені у м. Виноградів та інші). Мінеральні ресурси Виноградівського району представлені окремими виходами мінеральних вод, з яких найбільше використовують слабомінералізовані кременисті термальні мінеральні води місцевості «Теплиця». Для району актуальним є розвиток уже сформованої бази сільського зеленого туризму. Акцентовано увагу на розвитку елітних видів туризму – мисливського, рибальського, конярства, велотуризму, а також екологічного та етнографічного – переважно в місцях компактного проживання національних меншин (угорців).

Передгірська природно-економічна зона займає територію у 3,7 тис. км² (28,9 % від загальної площі) і представлена Іршанським, Тячівським, Хустським

районами. Населення становить 401 тис. осіб (31,1 % від загальної чисельності) [6].

Іршавський район розташований у мальовничій передгірській Боржавській долині, через яку протікають численні річки та струмки. В Іршавському районі знаходиться одне з найбільших родовищ термальних метанових, гідрокарбонатно-хлоридних, натрієвих, йодобромних вод типу Хайдусобосло. Численні виходи цих вод є у с. Велика Розтока, Мала Розтока, Дубрівка, Кам'янське, Мідяниця, Дунковиця, Доробратове та ін. Це родовище перебуває в геогенетичному зв'язку з вугленосними породами Ільницького родовища кам'яного вугілля. Прямих аналогів термальних метанових йодобромних вод Іршавського родовища в Україні немає.

Важливим туристичним об'єктом Закарпаття є Боржавська вузькоколійка, побудована упродовж 1907–1909 рр., довжина якої 1926 р. сягала 107 км. За радянських часів рух тут припинили повністю. Останніми роками його відновлено на відрізу: Іршава–Хмільник, Хмільник–Виноградів. Ділянку шляху Хмільник–Берегове використовують для технічних робіт. Незважаючи на те, що залізничне полотно тут не ремонтували упродовж останніх 20 років, 80 % шпал потребують негайної заміни, а два піввікові паровози з шістьма вагонами необхідно терміново ремонтувати – цей об'єкт неодмінно щороку притягує до себе тисячі туристів із Великобританії, Австрії та Чехії.

Тячівщина, розташована у південно-східній частині Закарпаття – найбільша територіальна одиниця (площа району становить 14 % від території області). На території району розташовані 62 населені пункти, з них – 19 мають статус гірських. У районі виявлено понад 67 водопроявів мінеральних (у тім числі термальних) вод, які містять до 20-ти життєво необхідних для здоров'я людини мікроелементів та за своїми властивостями не поступаються відомим водам Кавказу, Чехії, Франції. Пріоритетом ефективного розвитку туристично-рекреаційної галузі в районі є використання соляних шахт для лікування органів дихання та багатьох супутніх хворіб.

Хустський район відомий своїми унікальними пам'ятками природи. В урочищі Кіреші ще з льодовикового періоду збереглися низинні нарциси вузьколисті. І це єдине в Європі диво приваблює туристів з різних куточків України та з-за кордону. Під час цвітіння рослин проводять огляд-конкурс юних талантів під назвою «Золотий нарцис». Також тільки тут примножують унікальне поголів'я буйволів карпатської популяції, які мають цілюще молоко 9 % жирності. Швидко прижилися в заповіднику с. Ізи плямисті олені, їхні панти мають велику цінність у фармацевтиці; добре акліматизувалися екзотичні австралійські страуси.

Хустська земля здавна несла православ'я народу Закарпаття, отож сьогодні є осередком багатьох монастирів. Збереглися кам'яні культові споруди в селищі Вишкові (реформатська церква 1270 р.) та в м. Хуст (Єлизаветська церква кінця XIII ст.).

Гірська природно-економічна зона займає територію у 5,7 тис. км² (44,5 % від загальної площі) і представлена Великоберезнянським, Перечинським, Свалявським, Воловецьким, Міжгірським, Рахівським районами. Населення становить 291 тис. осіб (22,6 % від загальної чисельності).

У гірських умовах покладаються переважно на систему дрібносерійного

виробництва, що характеризується дещо вищими витратами на виробництво. Загально визнаними моделями господарювання є лісове та сільське господарство, а також туризм. Тут спостерігаємо найбільшу питому вагу сіножатей, пасовищ та полонини, що створює сприятливі умови для розвитку тваринництва м'ясного напрямку та переробки екологічно чистої продукції побічного користування лісу. Наявність гір відкриває можливості для всіх видів гірського туризму (альпінізм, спелеотуризм, піші походи, рафтинг гірськими ріками, гірськолижний туризм, маунтинбайкінг, польоти на дельтаплані), а також курортного лікування в місцях, де є джерела мінеральних вод.

Рахівщина є «піонером» запровадження в Україні сільського зеленого туризму. Рада директорів Фонду розвитку Карпатського єврорегіону (м. Кошице, Словаччина) 1995 р. схвалила проект «Створення передумов для екологічно зорієнтованого сталого розвитку гірських населених пунктів Рахівського району Закарпатської області». Показовим для Рахівщини є досвід громади с. Кваси, яка 2000 р. здобула приз за кращий досвід інноваційної діяльності органів місцевого самоврядування Карпатського єврорегіону. Квасівська сільська громада у співпраці з громадською організацією – Карпатським агентством регіонального розвитку – представили на конкурс інноваційний проект на тему: «Відродження гуцульських традицій у громаді с. Кваси – як передумова комплексного розвитку гірського села» [1].

Сьогодні в Рахівському районі основними населеними пунктами, де розвивається сільський туризм, є смт Ясіня, с. Кваси, околиці м. Рахова. Послуги гостинності пропонують близько 150 сільських господарів Ясіні.

Великобerezнянський район знаходиться у північно-східній частині області, західна межа є кордоном з двома зарубіжними державами – Словаччиною та Польщею. Територія району – це вишукана естетичність гірських ландшафтів, лісові гори, квітучі полонини, швидкоплинні ріки, джерела цілющих мінеральних вод. Основні мінеральні ресурси району представлені чотирма родовищами мінеральних вод різних типів – Арзні (вуглекислих гідрокарбонатно-хлоридних, натрієвих): Костринське, Солянське, Черногoлiвське-Пастiлкiвське, а також нарзанами Келечинського типу: Ужоцьке і Черногoлiвське-Пастiлкiвське родовища.

Понад 48 % території району (39 159 га) займає Ужанський національний природний парк. Район належить до найбільш екологічно чистих куточків України. В районі повністю відсутні екологічно небезпечні підприємства. На одній із найвищих гірських вершин району – г. Красивій (1 036 м н. р. м.) – знаходиться найбільший гірськолижний осередок з відповідною інфраструктурою.

Сваліявщина відома своїми санаторно-курортними закладами. Цьому сприяють усі природні чинники, найважливішими з яких є цілющі мінеральні води. Наявність мікроелементів у складі мінеральних вод дає повне право віднести цілий ряд родовищ до унікальних, а їхні води – до високоефективних і цінних при використанні для лікування та профілактики захворювань різних внутрішніх органів людини.

Воловецький район – це гірський район північної частини Закарпаття. Гірські хребти простягаються з північного заходу на південний схід, у цьому напрямі збільшується їхня висота, змінюється вигляд. Окрасою і багатством району є рослинний і тваринний світ, що відзначається різноманітним видовим складом.

Багатими є мінеральні води. Наприклад, мінеральні води району представлені окремими виходами вуглекислих мінеральних вод типу нарзанів у вигляді джерел. У с. Занька їх застосовували як нарзанні ванни, а сьогодні населення використовує як прекрасні столові води [1].

Міжгірський район – один із наймальовничіших куточків Карпат. Значний природно-ресурсний та історико-етнографічний потенціал Міжгірщини сприяє розвитку туристично-рекреаційної галузі. Найрозповсюдженіший зимовий гірськолижний, лікувально-оздоровчий, сільський туризм. До послуг туристів належать гірськолижні підйомники та кілька трас для спуску різної складності.

Отже, важливою особливістю розвитку сільського зеленого туризму в області є те, що розбудова туристичної інфраструктури стимулює появу нових сільських осель, які пропонують різноманітні туристичні послуги. Гостинність та доброзичливість господарів краю, національна кухня, домашній хліб, бринза, токан забезпечують приємний відпочинок у будь-яку пору року. Садиби з затишними кімнатами дарують гостям краю відчуття комфорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Васильєв В.* Десять років розвитку сільського зеленого туризму в Україні: проблеми та перспективи / В. Васильєв // Туризм: теорія і практика. – 2005. – № 1. – С. 49–53.
2. *Грицку-Андрієш Ю. П.* Організаційні та фінансово-економічні аспекти активізації сільського туризму / Ю. П. Грицку-Андрієш // Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції Фінансова система України: стан, проблеми, перспективи : 2–3 червня 2010 р. – Херсон, 2010. – С. 278.
3. *Кифяк В. Ф.* Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Зелена Буковина, 2003. – 312 с.
4. *Костриця М. М.* Звичаї і традиції як атрактивні фактори розвитку сільського туризму / М. М. Костриця // Розвиток сфери розваг – основа сучасної концепції підвищення ефективності туристичного бізнесу : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 29 вересня–1 жовтня 2006 р.). – Донецьк : Донецьк. ін-т турист. бізнесу, 2006. – С. 65–68.
5. *Крачило Н. П.* Географія туризму / Н. П. Крачило. – К. : Выща школа, 1987. – 208 с.
6. *Рутинський М. Й.* Сільський туризм : навч. посібник / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. – К. : Знання, 2006. – 271 с.
7. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2008 рік. – 514 с.

Стаття надійшла до редколегії 25.06.2013 р.

Прийнята до друку 28.07.2013 р.

THE GEOGRAPHY OF OF RURAL GREEN TOURISM IN THE TRANSCARPATHIAN REGION

Iulia Hrytsku-Andriesh, Veronika Hrytsku

*Chernivtsi National University named after Iuriy Fedkovych,
2, Kotsyubynskoho Str., Chernivtsi, Ukraine, 58012,
e-mail: hrytsku@gmail.com*

This article specifically describes the geographic features of Transcarpathia and justify their value for the development of rural tourism. The factors of the development of rural tourism in the Transcarpathian region are mentioned. The recommendations for its development in the region are provided.

Key words: rural green tourism, Transcarpathia, mineral springs, national parks, architectural monuments.

ГЕОГРАФИЯ СЕЛЬСКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМА В ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ

Юлия Грицку-Андреш, Вероника Грицку

*Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича,
ул. Коцюбинского, 2, г. Черновцы, Украина, 58012,
e-mail: hrytsku@gmail.com*

Конкретно описаны географические объекты Закарпатья и обоснованы их значения для развития сельского зеленого туризма. Определены факторы и приведены рекомендации по развитию сельского зеленого туризма в Закарпатской области.

Ключевые слова: сельский зеленый туризм, Закарпатье, источники минеральных вод, национальные парки, памятники архитектуры.